

"GESCHIEDENIS ALS SOCIALE WETENSCHAP"

Interview met Peer Vries

Jan Hein Furnée

"Geschiedenis is een sociale wetenschap". Het lijkt een anachronisme. Wie durft een dergelijke stelling nog te verdedigen in deze tijd waarin het narrativisme zo duidelijk de toon zet in de geschiedbeoefening? Toch wordt de Leidse historicus Peer Vries (1953) niet moe om keer op keer zijn boodschap te verkondigen. In 1990 verscheen van zijn hand het cahier *Vertellers op drift. Een verhandeling over de nieuwe verhalende geschiedschrijving* (Cahiers Sociale Geschiedenis. Hilversum 1990). Daarin bekeek hij op uiterst kritische wijze de filosofische houdbaarheid van het narrativistische gedachtengoed van met name Anton Blok, Clifford Geertz, Carlo Ginzburg en Frank Ankersmit. De manier waarop tegenwoordig in de avant-garde van het historisch bedrijf geschiedenis wordt geschreven en over geschiedenis wordt gepraat, wekt bij hem wrevel op. Van geschiedenis als cultureel spel, van eindeloze uitwijdingen over het talig karakter van de werkelijkheid en van "het postmoderne gejuich over de 'ontmaskering van de wetenschap'" moet hij weinig hebben. In plaats daarvan zou hij liever een sociaalwetenschappelijke geschiedbeoefening gerealiseerd willen zien, waarin meer ruimte voor algemene probleemstellingen en waarbij de gevolgde onderzoeksstrategieën expliciet de rode draad van het geschiedverhaal blijven vormen. Historici dienen ook aandacht te hebben voor vergelijking, generalisatie en theorievorming, en moeten zich niet beperken tot het schetsen van een 'beeld'.

Vries studeerde sociaal-economische geschiedenis aan de Rijksuniversiteit te Leiden en doceert daar zowel Theorie en Historiografie als Nieuwe Geschiedenis. Daarnaast werkt hij thans aan een proefschrift dat deels een actualisering vormt van zijn cahier en deels een blik werpt op de sociaalwetenschappelijke alternatieven die vanuit de hoek van de historische sociologie worden geboden: "Ook daar zullen behoorlijk wat kritische opmerkingen worden gemaakt. Het is echt niet zo dat ik denk dat de ene partij de waarheid in pacht heeft en de andere er permanent naast zit".

In 1985 schreef u in Theoretische Geschiedenis: "Voor menig historicus is het thans geen voorwerp van discussie dat de huidige geschiedbeoefening, in elk geval bepaalde delen daarvan, als sociale wetenschap kan worden aangeduid". In uw jongste boek uit 1990 stelt u dat deze opvatting inmiddels zozeer onder het mes is genomen dat "thans een klimaat heerst waarin de vraag naar het (sociaal)wetenschappelijke karakter van de geschiedbeoefening als volstrekt achterhaald geldt". Is er inderdaad sprake van zo'n ingrijpende omslag? En hoe heeft die omslag zich zo snel kunnen voltrekken?

Dat is voor mij ook een beetje een raadsel. Maar dat een omslag heeft plaatsgehad, lijkt mij duidelijk. Je merkt het steeds weer in allerlei publikaties: de opvatting dat geschiedenis een sociale wetenschap zou zijn, dat geschiedenis 'überhaupt' een wetenschap zou zijn, is onder vuur komen te liggen, om niet te zeggen geëxecuteerd. Ik denk dat, in ons land in elk geval, het werk van Ankersmit daar sterk toe heeft bijgedragen. Wat op zichzelf zeker een compliment waard is. Maar de tendens is natuurlijk veel algemener, veel breder. Je ziet die ook in de twijfel die is ontstaan aan de 'maakbaarheid' van de samenleving. Sociale wetenschappen als sociologie en economie zouden daarvoor borg staan. Met het niet uitkomen van de hooggespannen verwachtingen is een sfeer ontstaan waarin telkens wordt beweerd: "Sociaal-wetenschappelijke kennis stelt weinig voor, al dat onderzoek levert eigenlijk weinig op, het wordt - en dat geldt dan vooral voor de geschiedbeoefening - ook wel erg oninteressant".

Ik denk overigens dat je vanuit het perspectief van de lange termijn deze omslag toch ook wel wat moet relativeren. Wanneer er sprake is van die nieuwe verhalende geschiedschrijving betreft het steeds bepaalde spraakmakende auteurs. Maar spraakmakende figuren hoeven niet de 'blijverdjes' te zijn. Iemand als Schama zal met zijn opvattingen en aanpak geen enkele blijvende invloed hebben op de geschiedbeoefening. De best-seller *Montaillou* heeft uiteindelijk veel minder school gemaakt dan *Les paysans de Languedoc*. Je moet als historicus in dezen uitermate voorzichtig zijn en niet te snel zeggen: "Ik zie een paar publikaties die geweldig veel aandacht trekken, dus dé geschiedbeoefening is veranderd". Je spreekt vaak meer over het weer dan over het klimaat.

U bent - zoals u al dikwijls heeft laten blijken - niet tevreden over die nieuwe verhalende geschiedschrijving. In uw cahier gaat u in op een drietal hoofdpunten in die kritiek:

1. *De puur idiografische behandeling van het verleden, waarbij geen ruimte is voor theorieën of generalisaties.*
2. *De ondoorzichtigheid van de gehanteerde methodes en het ontbreken van (mogelijkheden tot) toetsing.*
3. *De eenzijdige aandacht voor de wijze waarop de mens zijn omgeving ervaart - en daaraan gekoppeld het tekort aan aandacht voor de structuur en dynamiek van de ecologische, economische en sociale aspecten van die omgeving. In uw ogen een onverantwoorde ommissie.*

Ondertussen zijn we drie jaar verder. Zou u thans - bijvoorbeeld naar aanleiding van reacties op uw boek - de nadruk op andere kritiekpunten willen leggen?

Om te beginnen met de reacties op mijn cahier: die zijn er niet zoveel en zij verschillen bovendien erg van aard en toon. Wat betreft de kritische reacties die zijn verschenen, en met name die op mijn artikel over Carlo Ginzburg, die zijn eerlijk gezegd van een tamelijk deprimerend niveau. Er wordt eigenlijk helemaal niet ingegaan op wat ik beweert. Men laat het bij de bewering dat Vries er niets

van heeft begrepen. Je kunt het uiteraard met iemand eens zijn of niet, maar om bij fundamentele uitgesponnen kritiek alleen maar te reageren in de trant van: "Daar doen we niks mee", dat getuigt van een niveau waar ik niet gelukkig van word. Wat dat betreft is er geen echt debat. En als het er wél is, zijn de discussies vaak uitermate retorisch. Er ontstaan vrees ik twee visies op de geschiedbeoefening waarvan de pleitbezorgers helemaal niet meer met elkaar communiceren. Ik lees zo veel mogelijk de boeken die door 'de tegenpartij' worden aangeprezen, maar ik heb die nog nooit en te nimmer zien verwijzen naar bijvoorbeeld Charles Tilly, Eric Hobsbawm, Jan de Vries, of om in eigen land te blijven, Jan Luiten van Zanden, of welke huidige beoefenaar van een meer sociaalwetenschappelijke geschiedbeoefening dan ook. Men schijnt dat überhaupt niet te lezen, überhaupt niet als serieuze geschiedbeoefening te beschouwen. Men weet in narratieve kringen met andere woorden vaak niet eens waar men eigenlijk tegen is. Alleen voor 'cultuur' is daar nog gehoor, en geld, te krijgen, en voor een eindeloos 'It is all in Huizinga'. Mijn bezwaren zijn onverminderd gebleven. En mijn kritiek richt zich nog steeds hoofdzakelijk op diezelfde punten.

Die kritiek op de verhalende geschiedenis is vaak niet mals. In uw bespreking van het ontstaan van de nieuwe verhalende geschiedenis verwijst u onder andere naar Kousser, die stelt dat de mentaliteitsgeschiedenis rond 1980 nieuw en dús aantrekkelijk was, maar vooral ook gemakkelijk te beoefenen: "Met het gecompliceerder worden van echte wetenschappelijke geschiedbeoefening is historische antropologie en mentaliteitsgeschiedenis een vrijplaats voor historici die met niet al te veel intellectuele inspanningen toch een wetenschappelijk ogend produkt willen afleveren". Gaat u zelf zover? Is mentaliteitsgeschiedenis zo makkelijk?

De uitspraak van Kousser is een uitspraak van Kousser. Dat ten eerste. In mijn cahier, waar u deze uitspraak aan ontleent, zeg ik erbij dat hij enigszins malicieus is. Maar ik erken dat de toevoeging 'enigszins' aangeeft dat ik haar niet volledig malicieus vind. Er wordt vaak wel erg gemakkelijk en vooral vrijblijvend verwezen naar antropologen en mensen uit andere disciplines. Beoefenaren van de mentaliteitsgeschiedenis beweren wel erg vaak: "Dit soort zaken laat zich niet in een strakke analyse vangen, dus bied ik een persoonlijke interpretatie". Met andere woorden, aangezien niets definitief kan worden bewezen, kunnen we net zo goed kiezen voor 'anything goes'. Dat lijkt me geen erg sterke redenering. Ik zal nooit beweren dat mentaliteitsgeschiedenis gemakkelijk is. Ik zeg slechts dat sommigen zich er erg gemakkelijk vanaf maken. Geschiedenis is in mijn ogen een razend moeilijk vak, en mentaliteitsgeschiedenis al helemaal. Het analyseren van wat mensen vroeger dachten en hoe zij de wereld zagen, is ontstellend ingewikkeld. Maar juist daarom moet je methodisch veel duidelijker, veel helderder te werk gaan. En niet zeggen: "Het is ontzettend complex, dus we geven vrij baan aan intuïtie". Ik ben persoonlijk zeer geïnteresseerd in mentaliteit. Zaken als het ontstaan van vooroordelen of nationalisme fascineren mij. Kortom; het is onzin om tegen mentaliteitshistorisch onderzoek te zijn of om dat als gemakkelijk af te doen.

Wanneer we uw drie punten van kritiek op de verhalende geschiedschrijving omdraaien, krijgen we een beeld van wat u bij sociaalwetenschappelijke geschiedbeoefening voor ogen staat. Vanuit het perspectief van de verhalende geschiedenis zijn er dadelijk al een aantal tegenwerpingen te bedenken. U zei in uw artikel in Theoretische Geschiedenis dat de door u voorgestelde wetenschappelijke doelstellingen zich uiteindelijk niet verdragen met de behoefte aan integrale geschiedschrijving. Net zo min als een natuurwetenschapper een open concrete situatie kan verklaren, zou volgens u een historicus de Franse Revolutie in haar geheel kunnen verklaren. De best denkbare historische synthese biedt een "samenhang tussen variabelen binnen een maatschappelijk systeem, hetgeen nog altijd een duidelijke vorm van abstractie impliceert". Is dat geen verarming van de geschiedbeoefening? Gaat wetenschappelijkheid dan niet ten koste van beeldvorming?

Geschiedbeoefening zal hoe dan ook abstraheren. Pogingen om 'de volheid van het historische leven' te schetsen leiden tot acht-, negenhonderd pagina's Schema over de Franse Revolutie, waarna je alleen kunt constateren dat er toen in Frankrijk van alles aan de hand was. Een beeld is iets anders dan een onoverzichtelijk mozaïek. En hoe creëer je een beeld? Door bepaalde lijnen te trekken, door bepaalde accenten te leggen. Ieder beeld blijft een abstractie, net als iedere theorie. Wat natuurlijk niet wil zeggen dat het daarmee onjuist is en moet worden verworpen. Je verheldert door te abstraheren of in elk geval weg te laten. Dat verhelderen beschouw ik als een van de belangrijkste taken van de geschiedbeoefening. Wanneer we ons afvragen waarom we geschiedenis beoefenen, dan moet je mijns inziens toch zeggen dat de geschiedbeoefening ook een taak heeft in de sfeer van de bestaansverheldering. Dat impliceert dat je accenten moet leggen, lijnen aangeven, structuren blootleggen.

De sociaalwetenschappelijke benadering van de geschiedbeoefening veronderstelt het bestaan van regelmatigheden in de sociohistorische werkelijkheid. Toch zullen veel huidige historici huiverig zijn voor een dergelijk positivisme. Voor hen bestaat in het verleden juist alleen 'het unieke'. Als er al regelmatigheden aangetroffen kunnen worden, dan alleen op 'microscopisch' niveau. Op welk niveau ziet u regelmatigheden in het verleden?

Het lijkt mij moeilijk te ontkennen dat bijvoorbeeld binnen de economische wetenschappen bepaalde 'regelmatigheden' in het menselijk gedrag zijn aangeduid. Maar waar ik aan denk, wanneer ik over regelmaat spreek, ligt in het verlengde van wat bijvoorbeeld Braudel zegt. Ik denk dan aan lange termijn-processen, samenhangen die je als individu niet op stel en sprong kunt veranderen. Aan dingen die je gedrag min of meer determineren, zelfs al ben je je daarvan niet zo bewust. Een mens kan niet op elk moment willekeurig wat doen. Wanneer je bijvoorbeeld analyseert hoe processen van economische groei of staatsvorming verlopen, kun je daarin bepaalde lijnen en overeenkomsten ontdekken. Wetmatigheden is in dezen een wel erg groot woord. Maar als je er vanuit gaat dat zelfs dergelijke meer bescheiden regelmatigheden niet in de werkelijkheid kunnen

worden aangetroffen, wat wens je dan eigenlijk te onderzoeken? Alleen maar het feit dat alles altijd anders is? Laten we wel wezen. Een 'harde' sociale wetenschap in de zin van Auguste Comte lijkt me volstrekt onhaalbaar. En er is ook niemand meer die daarnaar streeft, al blijven historici graag negentiende-eeuwse clichés over beoefenaren van de sociale wetenschappen rondstrooien. Het enige waar ik voor pleit is: Probeer zo systematisch en helder mogelijk te denken, stel vragen en probeer die systematisch en toetsbaar te beantwoorden, ga na of je via vergelijkingen tot generalisaties kunt komen en geboden verklaringen beter kunt funderen. Het is allemaal uiterst triviaal, het zijn haast dingen die je tegen een eerstejaars zegt, maar toch doet men vaak alsof dit naar verderfelijke 'sociaalwetenschappelijkheid' riekt.

Wat is in de sociaalwetenschappelijke geschiedbeoefening, zoals u die in de toekomst graag voor u zou willen zien, de plaats van de mens? U verwijt de vernieuwers uit de jaren '60 en '70 dat zij zo zeer de nadruk op structuren en processen legden dat de mens zelf volledig aan de aandacht dreigde te ontsnappen. Nu is die verhouding omgekeerd: de mens en zijn leefwereld staan weer centraal. Zal hij niet (weer) achter alle structuren en processen verdwijnen, in het geval geschiedenis een echte sociale wetenschap wordt?

Dat hoeft niet. Wat mij aanspreekt, is wat men binnen de sociale wetenschappen, wellicht enigszins misleidend, het methodologisch individualisme noemt, de ideeën van sociologen als Boudon en Elster. Het lijkt me onmiskenbaar - ik ga geloof ik Marx citeren, hoewel ik toch geen marxist ben - dat mensen de geschiedenis maken. Wil je weten hoe economische groei tot stand komt, dan kun je allerlei variabelen inbrengen, maar het zijn mensen die groei maken en al dan niet gaande houden. Maar ze doen dat niet "aus freien Stücken", ze kunnen niet doen wat ze willen en ze bereiken doorgaans niet wat ze dachten te bereiken. Je kunt niet zonder grote aandacht voor actoren. Structuralisten die denken dat dat wel kan, vergissen zich. Je moet permanent de wisselwerking in gedachten houden tussen intenties, interpretaties enerzijds en omstandigheden, resultaten anderszijds. De vraag hoe die wisselwerking uitpakt, dat is het kernprobleem van de sociale wetenschappen. Als daar al een algemeen antwoord op bestaat, ken ik het in elk geval niet, maar echt slimme mensen dacht ik ook niet. Je moet het probleem echter wél zien. Wanneer je enkel over 'meaning' en 'interpretation', over 'taal' spreekt, dan doe je net of de mens ofwel in dit soort mentale dingen gevangen zit of dat de hele wereld een geestelijke constructie is, wat evident niet zo is.

Dan de sociaal-economische geschiedschrijving. U hebt altijd benadrukt dat niet alleen in de hoek van de mentaliteits- of cultuurgeschiedenis, maar ook in de sociaal-economische hoek weinig echt sociaalwetenschappelijke geschiedenis wordt geschreven. De economische geschiedenis benaderde volgens u in 1985 nog het dichtst het positivistische ideaal; in 1990 zei u echter in een interview met Peter Burke: "I do not see any general, nor any exciting developments in what we used to call economic

history". Heeft de sociaal-economische geschiedenis de boot gemist? Komt dat door de druk vanuit de nieuwe verhalende geschiedenis?

Wat mij persoonlijk aan de ontwikkeling van de sociaal-economische geschiedenis is opgevallen, is dat men vaak heel sterk bleef steken in de *retoriek* van 'sociaalwetenschappelijkheid'. Over het algemeen hebben mentaliteitshistorici eventuele sociaalwetenschappelijke pretenties overboord gezet, terwijl de meeste historici die sociaal-economische geschiedenis beoefenen, ze hebben behouden. Ze doen echter vaak zo weinig met die pretenties. Aan veel 'sociaalwetenschappelijke' historische tijdschriften heb ik misschien nog wel een grotere hekel dan menig narrativist, en wel omdat ze gevuld zijn met artikelen over - je kunt het zelf opnoemen - 'de broodprijs tussen 1720 en 1780' of 'sociale stratificatie in Zaandam in 1815', uiteraard voorzien van grafieken. Dan denk ik: "Wie zou dat in hemelsnaam waarvoor willen weten, op welke problemen werpt dit licht?". Daar is vaak wel degelijk een antwoord op mogelijk, maar dat wordt de lezer niet gegeven. Waarom biedt men die zo weinig een perspectief op bredere vragen en algemenere thema's? Er bestond en bestaat onder beoefenaren van sociaal-economische geschiedenis vaak een groot *dédain* ten opzichte van 'gewone' historici. Dat slaat mijns inziens nergens op zolang het 'sociaalwetenschappelijke' van hun studies enkel en alleen bestaat uit a) het kiezen voor een bepaald onderwerp b) het gebruik van cijfers en c) het gebruik van bepaalde woorden. Alsof er goede en slechte onderwerpen zouden zijn en het gebruiken van cijfers op zichzelf een indicatie van wetenschappelijkheid vormt. Met mijn opmerking over het gebruik van bepaalde woorden bedoel ik te zeggen dat velen blijkbaar als volgt redeneren: "We spreken over 'theorie' in plaats van 'interpretatie', we hebben het regelmatig over 'generalisatie' in plaats van 'algemene indruk', we introduceren enig jargon, dus we zijn sociaalwetenschappelijk!"

Als er met de sociaal-economische geschiedenis iets is misgegaan, dan is dat het gevolg van het feit dat wie zeer veel pretenties heeft, aan die pretenties wordt gemeten, en dan, ik zou bijna zeggen uiteraard, tekortschiet. Ik ben er niet zo voor te beweren dat het allemaal de schuld is van de verhalende geschiedenis. Dat is mij te klagerig.

Trouwens, ik ben ook helemaal niet zo zwaarmoedig over wat er op het gebied van de sociaal-economische geschiedenis verschijnt. Met name in de Angelsaksische wereld gebeuren sprankelende dingen. Op het gebied van de analyse van staatsvorming en nationalisme verschijnen mooie dingen, het hele debat over *The European Miracle*, dat vind ik ook zeer interessant. Of dichterbij in de buurt, zo iemand als Jan Luiten van Zanden, wat die allemaal presteert, dat is bijzonder knap, en veel! Die schrikt er niet voor terug syntheses te schrijven. Bijvoorbeeld zijn proefschrift over de Nederlandse landbouw in de negentiende eeuw, of zijn publikatie over het Nederlands handelskapitalisme. Zo'n oeuvre getuigt van grote intellectuele kracht. Er gebeuren wel degelijk interessante dingen in de sociaal-economische geschiedenis - óók en zelfs weer in toenemende mate in Nederland - maar er wordt binnen de geschiedbeoefening erg graag en vaak

uitgedragen dat de sociaal-economische geschiedbeoefening 'passé' is. Dat komt vaak voort uit het feit dat men de literatuur gewoon niet bijhoudt.

Maatschappijgeschiedenis in Rotterdam is zo'n vijftien jaar geleden speciaal opgericht om geschiedenis tot een volwassen sociale wetenschap te maken. Een veelbelovend initiatief om de zogeheten traditionele geschiedbeoefening te vernieuwen. In de propaedeuse schreef men vakken als sociologie en economie voor, men sprak over een nieuwe, maatschappelijk relevante geschiedschrijving. Heeft Rotterdam de beloftes waargemaakt?

Ik vrees dat ik me niet erg populair zal maken in de Maasstad met wat ik nu ga zeggen, maar ik geloof dat het antwoord 'nee' moet luiden. Wanneer we kijken naar Frijhoff - ongetwijfeld de bekendste en actiefste Rotterdammer - dan valt toch moeilijk vol te houden dat die maatschappijgeschiedenis beoefent. Wat hij doet, is het met jargon doordrenken van traditionele geschiedbeoefening. Of liever, afgezien wellicht van de gekozen thema's, is zijn recente werk puur traditioneel. Met maatschappijgeschiedenis zoals die in beginselverklaringen wordt omschreven, heeft het bitter weinig uit te staan. Wat de maatschappijhistorici in Rotterdam zichzelf als groep mogen verwijten - en dit is uiteraard absoluut geen oordeel over inzet of kwaliteit van al de betrokken individuen - is dat ze een club hebben opgericht om een nieuw concept uit te dragen, maar er zich nooit toe hebben gezet dat concept in alternatieve handboeken vorm te geven. Als je erin slaagt in droeve tijden een hele vakgroep in de wacht te slepen, dan moeten er gewoon een paar boeken verschijnen waarvan je kunt zeggen: "Dat is nu onze nieuwe geschiedschrijving". En dat is gewoon te weinig gebeurd. Wanneer je de hele historische wereld in Nederland als 'traditioneel' bestempelt en zegt over een alternatief te beschikken, schrijf dan de handboeken waarin wordt geprobeerd dat alternatief te verwezenlijken. Van den Braembussche heeft het op zijn gebied geprobeerd, er is het boek van Spierenburg voor de mentaliteitsgeschiedenis van preïndustrieel Europa, zeer zeker een goede poging. Maar voor een héle vakgroep die - toen zij wegbezuinigd dreigde te worden - voortdurend zei: "Wij zijn totaal anders", is dat toch een beetje mager.

Een poging tot relativering van de tegenstellingen. Zouden de sociaal-economische historici iets kunnen leren van het narrativisme?

Natuurlijk. Zij zouden, behalve uiteraard aan de leesbaarheid van hun werk, ook meer aandacht kunnen schenken aan hoe mensen de wereld zien, aan mentaliteiten. Het valt niet te ontkennen dat de perceptie van mensen van hun omgeving de motor is van het historisch proces. Dat die motor een brandstof heeft, om het zo te zeggen, waar de mensen zich niet altijd van bewust zijn en dat zij vaak niet uitkomen waar zij dachten naar toe te gaan, is een ander verhaal. Maar een economische geschiedenis van de zestiende eeuw die voorbijgaat aan hoe de zestiende-eeuwer in economisch, en andere opzichten denkt, blijft niet alleen een geschiedenis zonder mensen, maar ook gewoon een slechte geschiedenis. Dat werkt

gewoon niet. Structuralisten, zoals Braudel, schrijven het individu en het menselijk handelen zo zeer weg dat je op den duur überhaupt niet meer kunt begrijpen waarom iets gebeurt en dat er ergens iets verandert. En evenementiële historici schrijven structuren zo zeer weg dat je je niet kunt voorstellen waarom niet alles permanent zou (kunnen) veranderen. Het gaat steeds om de wisselwerking tussen structuur en evenement, handelingsruimte en handeling.

U zegt: mentaliteits- of cultuurgeschiedenis en sociaal-economische geschiedenis zijn - zeker in de academische praktijk - twee gescheiden werelden. Het is opvallend dat in het ene 'kamp', waar de intellectuele arbeid grofweg vooral op geschiedschrijving is gericht, de filosofie van het narrativisme het meest aanslaat, en het narrativisme ook op dit soort geschiedschrijving is geënt. Zo heeft Ankersmit het bijvoorbeeld zelden over sociaal-economische geschiedenis. Maar in het andere kamp lijkt men zich juist te beperken tot de geschiedvorsing en het speciaal daarbij aansluitende sociaalwetenschappelijke ideaal. Het lijkt mij geen toeval dat Lorenz, Van den Braembussche en uzelf alledrie een sociaalhistorische achtergrond hebben. Is het niet zo dat elk van beide 'kampen' simpelweg de filosofie gebruikt waar men het meest mee uit de voeten kan? Kan men ook daarmee het debat niet relativiseren?

Er is denk ik inderdaad een verschil tussen bijvoorbeeld intellectuele geschiedenis, waarbij de vraag heel sterk is hoe je iets moet interpreteren en onder woorden brengen en sommige vormen van sociaal-economische geschiedschrijving waarin problemen toch meer liggen in de sfeer van: "Hoe analyseer en meet ik dit" en: "Hoe maak ik hier een strakke redenering van". Het is zeker zo dat je de felle debatten tussen beide benaderingen binnen de geschiedbeoefening enigszins kunt temperen door te stellen dat mentaliteitshistorici wat beter met de narrativistische - op geschiedschrijving gerichte - filosofie uit de voeten kunnen en sociaal-economische historici wat beter met de sterk methodisch georiënteerde sociaalwetenschappelijke benadering. Daar komt bij dat genoemde debatten vaak escaleren doordat deelnemers - en dat geldt ook voor mij! - de meest extreme vertegenwoordigers van de tegenpartij als doelwit kiezen en altijd nog net iets gevatter, net iets scherper willen zijn. In de praktijk liggen de standpunten herhaaldelijk redelijk dicht bij elkaar. Maar anderszijds blijven de principiële verschillen evident, mijn kritiek op de verhalende geschiedenis en mijn pleidooi voor een sociaalwetenschappelijke geschiedbeoefening voor het gehele veld van de geschiedbeoefening blijft wel staan.

U stelt wel eens dat geschiedenis eigenlijk niet principieel van sociologie te onderscheiden is. In de praktijk zijn sociologen wat meer op het heden en op beleid gericht en historici meer op het verleden en op interpretatie, maar van een echte kloof zou u niet willen spreken. De culturele functie, het eigene van geschiedenis, ligt wat u betreft dus allerminst in 'het verleden om het verleden'?

Daar ligt in elk geval niet de enige functie van geschiedenis. Ik vind het vreemd dat geschiedenis volgens sommigen nu ineens niet meer relevant voor het heden

mág zijn, dat het enkel een 'genotsmiddel' zou móeten zijn. In de trant van Tollebeek en Verschaffel, die stellen dat geschiedbeoefening in essentie voortkomt uit historische sensatie en de vorm moet aannemen van een op het verleden om het verleden gerichte interesse. Geschiedbeoefening die zich niet op die wijze op het verleden richt, zou nu niet eens meer geschiedbeoefening genoemd mogen worden! Van mij mag iedereen over het doel van de geschiedbeoefening vinden wat hij wil, maar is dit als maatschappelijke legitimatie niet erg mager? Waarom mág geschiedenis nu plotseling niets meer over het heden leren?

Wie geschiedenis enkel als 'genotsmiddel', of ruimer als 'cultuur' aanprijst, zal in de strijd om de aandacht altijd van de kunst of de zuivere cultuur verliezen. Je kunt als historicus nog zo mooi of fascinerend schrijven, het blijft toch altijd een verloren zaak wanneer je het moet opnemen tegen mensen die niet gebonden zijn aan de feiten. Wanneer historici mooi willen schrijven, dan moeten ze dat zeker doen, maar waarom zouden ze dan ze dan eerst jarenlang in een archief gaan zitten, dat kunnen ze toch ook meteen doen? De enige specifieke meerwaarde die geschiedenis in de Tollebeek-Verschaffel interpretatie nog kan hebben ten opzichte van gewone fictieve cultuur, om het maar zo te noemen, is daarin gelegen dat geschiedenis-literatuur een dimensie bezit die gewone literatuur mist, namelijk dat zij een 'waar' verslag biedt. Maar wat is dan wel de waarde van een beeld van het verleden, wanneer dat niet ook naar het heden mag verwijzen, niet ook op enigerlei wijze voor het heden functioneel mag zijn? Die vraag wordt nog brandender, wanneer je gaat beweren - hetgeen Tollebeek en Verschaffel trouwens niet doen, maar talloze postmodernisten wél - dat geschiedschrijving eigenlijk helemaal geen ware beelden oplevert, dat het een taalspel is dat niet naar de werkelijkheid verwijst. Met andere woorden geschiedbeoefening gaat alleen over vroeger en ook dat niet. Intellectuelen, die vaak toch een tamelijk wereldvreemde positie in de maatschappij innemen, kunnen wellicht denken dat taal alles is en alles taal, maar wie een beetje om zich heen kijkt, ziet dat er ook een aantal, ik zou bijna zeggen, letterlijk 'reële' problemen zijn. Ik verbaas me erover dat velen zich in de geschiedbeoefening zo sterk zijn gaan afwenden van problemen van macht en economie. Ik ben echt geen wereldverbeteraar, ik geloof niet dat het ooit iets wordt, maar om nou te zeggen: "Alle problemen van de menswetenschappen liggen in de belangstellingssfeer van de 'narrative-schrijvers'".

Ik las laatst een mooie uitspraak van iemand. Die zei: "Net nu de wereld een dorp wordt, gaan de narrativisten van een dorp de wereld maken". Net nu allerlei problemen grootschaliger worden dan ooit en de wereld kleiner dan ooit, gaan veel historici over tot een soort escapisme, waarbij de mogelijkheid van kennis in feite wordt ontkend en anekdotes tot wereldformaat opgeblazen.